

"TEKÂLİF-İ MİLLİYE"* (Halka Borcu Kalmayan Devlet)

Yrd. Doç. Dr. M. AKİF TURAL**

Tarih, zaman ve mekan şeridi içinde, milletlerin mücadeleleri ile dolu bir devletler mezarlığıdır. Devletler birbirlerine harp ilan eder, milletler savaşır ve aynı milletin fertleri birbiriyle savaşır da devletler yıkılabilir. Mezarlıkta birkaç enkaz veya isim kalır. Ama millet yaşadıkça kendi devletini yine kurar. Devlet bir milletin en üst seviyede organize olmasıdır. Bir milletin özünde devlet kurmaya yetecek fedakârlık var ise, o millet her türlü şartlar altında badireler atlatarak organizasyonunu kuracaktır.

I. Dünya Harbi'nin milletler savaşı olduğu doğrudur. Harbin bitiminde çıkan millî devletler, bu fikri ortaya koymaktadır. İmparatorlukların yıkılmasıyla yerine kurulan bu millî devletlerden birisi de yeni Türkiye Cumhuriyeti'dir. Biz işgallerin nasıl yapıldığı üzerinde durmayacağız, fakat işgallerin millet üzerindeki tesirine kısaca temas edeceğiz. Konu başlığımız Tekâlif-i Milliye'dir. Millî yükümlülükler olarak da kullanılır. Tekâlif-i Milliye sözlük anlamı olarak halka borcu kalmayan devlet manasına gelmez. Ama Tekâlif-i Milliye; karşılığı olarak, bedeli olarak bir mana taşır. Tekâlif-i Milliye'nin bedeli olarak millete "devlet" kurulmuştur. O devlet, halka borcunu, aldıklarını ve topladıklarını maddi olarak ödemiştir. Hem de Türk milletini yeniden bir devlet olarak tarih şeridinde ortaya koymuştur.

Mustafa Kemal'in Millî Mücadelede'ki bu büyük iktisadi macerasının iki merhalesi vardır. Birinci merhale Kuvay-i Milliye dönemi için mali imkân arayışlarıyla aynî ve nakdî yardım toplamaktır. İkinci merhale ise Türk milletinin bedeni, malî, nakdî her türlü imkânlarına müracaat ederek topyekün savaştır. İkinci

* Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı'na düzenlenen bu konferans, 27 Nisan 1995 tarihinde Türk Tarih Kurumu'nda verilmiştir.

** Gazi Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

merhale 1921-1922 yıllarında iki zaferle sonuçlanmış. Türk tarihinde pekçok savaş yapılmıştır. Yapılan bu savaşlar içerisinde sonucu itibariyle Türk milletine zaferlerle, devlet kurma hakkı tanıyan savaşların son iki halkası 1921 Sakarya Savaşı - 1922 Başkumandanlık Meydan Muharebesi'dir.

Türk milleti tarihin her döneminde devletin varlığı söz konusu ise kendisine müracaat edildiğinde en zor şartlarda bile yapabileceği fedakârlıkları hiçbir zaman aksatmaz ve geciktirmez.

1995 yılı, Nisan ayında Türkiye'de yaşamakta olduğumuz Mehmetçikle El Ele Kampanyası da bu cümleden bir fedakârlıktır. Günümüz şartlarında her türlü ekonomik zorluğa rağmen yapılan bu fedakârlık büyük bir mana taşır. 1911'den itibaren 1920'ye kadar 9 sene harp etmiş bir milletin mali gücü ne olabilir? Harp içindeki insan kaybı, ekilip biçilen arazilerin tahribi, yapılan masrafların olumsuz etkileri millete yansımıştır. Netice olarak, millet yorgundur, çaresizdir, yılgınlık ve endişe duyguları içindedir. Ne yapılması gerekmektedir?

15 Mayıs 1919'da İzmir Yunan ordularının işgaline uğramıştır. Yunanlılar, İzmir'e çıktıklarında şehirdeki Rumlarla birlikte yağma, ırza geçme ve insan kıymına başlamış, Calthorpe bu haberi duyunca müdahalede bulunmuştur. Mesul subayları ağır şekilde azarlamıştır. 15-16 Mayıs'ta İstanbul'da Damat Ferit tarafından işgal haberlerinin yayılması yasaklanmıştır. Ancak, her türlü haber, telgraf yasağına rağmen bütün Anadolu'ya yayılmıştır. Yunanlılar İzmir Askerlik Şubesi Reisi Fethi Bey'le otuzdan fazla yüksek rütbeli subay ile şehrin ileri gelenlerini şehit etmişlerdir. Dükkânlar ve ticarethaneler yağma edilmiş iki günlük zarar ve ziyan üç milyon liraya ulaşmıştır.¹

Yunanlılar, 27 Mayıs 1919'da Aydın'ı işgal ederek Nazilli'ye doğru ilerlemeye başladılar. 17. Kolordu Kumandanı Vekili Bekir Sami Bey, düşmana silâhlı direniş için Ödemiş'e Yüzbaşı Rasim'i göndermiştir. Ödemiş'te başta Kaymakam Bekir Sami Bey, olmak üzere silâhlı direnişe karar verilerek depolardaki silâhlar halka dağıtılır ve Ödemiş Kuvayı-i Milliyesi kurulur. Kumandanlığına da Yüzbaşı Tahir getirilir. İlk Kuvayı-i Milliye böyle oluşturulmuştur. Kuvayı-i Milliye kavramı kim tarafından ve nasıl kullanıldığı bilinmemekle beraber ilk kez 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve Balkan Savaşı sırasında sivil halk direnişi ve teşkilatlanması sırasında görülmüştür².

1 Nejat Göğünç, "Başkumandanlık Meydan Muhaberesi'nin Türk ve Dünya Tarihindeki Önemi" Türk Kültürü Yıl IX., Sayı 118 Karşılaştırmalar için bkz. M. Tayyip Gökbilgin, Milli Mücadele Başlarken Ankara, Ankara, 1959-1965, Bekir Sıtkı Baysal, "İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali ve Bu Olayın Doğu Anadoludaki Tepkileri" Atatürk Konferansları III, Ankara, 1970, s. 118. Gotthard Jaeschke, Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri, Ankara, 1971, s. 80, 81

2 Ergün Aybars, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, C.I, 1984, s. 147-150

"İzmir Muhafız Taburu denilen Yunan birliği Ödemiş'e gönderilmiş ve 1 Haziran'da Ödemiş cephesine sürülmüştür. 120 kişilik Kuvay-i Milliyesi beş saat süren çatışma sonunda üstün güçler karşısında iki şehit, yirmi kadar yaralı ile önce Ödemiş sonra daha gerilere çekilerek Ödemiş 1 Haziran gecesi Yunan kuvvetlerince işgal edilir. Ödemiş'ten gerilere göç başlar. Ödemiş Kaymakamı Bekir Sami, Jandarma Kumandanı, Yüzbaşı Tahir Fethi ve diğerleri de yorgun bitkin halde Alaşehir'e gelir ve oradaki teşkilâta iltihak ederler."³ "Ödemiş'ten sonra Ayvalık, Bergama, Soma, Akşehir cepheleri açılmıştır. Fakat işgaller devam eder. Menemen'de Yunanlılar dükkânları yağmalar, kadınlara tecavüz ederler. Türk çocuklarını süngülere takarak gezdirmek suretiyle şenlik yaptılar. Binden fazla Türk öldürüldü. Kaymakam ve memurlar da şehitler arasındaydı."⁴

Bu işgallere karşı başta sadrazam olmak üzere Hükümet'in hakim kanaati şudur, "Elde hiçbir kuvvet olmadığı için kuvvete müracaatın imkânı yoktur", "nota teatisi suretiyle ve şifahen müracaatla her türlü tedbire müracaat edildi ve ediliyor".⁵

Anadolu'nun muhtelif yerlerinde yapılan işgallerden sonra yapılacak mücadeleye için gerek ekonomik, gerekse askeri olarak tedbirler alınmaya başlanmıştır. "24 Ekim 1920 tarihinde Yunanlılarla yapılan savaşta ordunun Kuvay-i Seyyare'den yardım görmemesi ve bunun sonucunda alınan yenilgi üzerine Hükümet düzenli ordu kurma kararı verir. Kuvay-i Milliye birliklerinin kendi başına buyruk çalışmasının önüne geçilmek istenmiştir. Bu amaçla çıkarılan 8 Kasım 1920 tarih ve 338 sayılı kararnameyle şu görüşlere yer verilmiştir:

1. Bu kararname tarihinden itibaren her ne ad ile olursa olsun Hükümet tarafından özel izin verilmedikçe halka bağış (aynî ve nakdî teberru) salınması ve toplanması yasak edilmiştir.

Daha sonra 28 Şubat 1921 tarih ve 103 sayılı "1336 senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu"nun 8. maddesiyle konu yasa hükmüne bağlanmıştır. Bütçe Yasası'yla izin verilmeyen bütün vergi ve resimlerin tarh ve tahsil edenler Hiyaneti Vataniye Kanunu uyarınca cezalandırılacaklardır."⁶

3 İlhan Tekeli- Selim İlkin, Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşına Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahta Kılıç) Bey, Ankara, 1989, s. 113

4 E. Aybars, a.g.e., s. 150

5 Ali Fuat Türkgeldi, Görüp İşittiklerim, Ankara, 1984, 3. Baskı, s. 216, 217

6 Düstür 3, T. C.I, s. 230 ve dev.

Başkomandanlık Kanunu ve Tekâlif-i Milliye Emirleri

"Yunan taarruzu 10 Temmuz 1921 tarihinde başladı. Türk ordusunun sol kanadına yapılan bu taarruzlar başarıyla gelişti. Afyon (13 Temmuz), Kütahya (17 Temmuz), Eskişehir (19 Temmuz) Yunanlıların eline geçti. Yunan ordusuna 21 Temmuz'da yapılan Türk karşı taarruzu ise başarısızlıkla sonuçlandı. Mustafa Kemal ordunun daha iyi şartlarda döğüşmesi için, İsmet Paşa'ya "Sakarya'nın doğusuna çekilebileceği" tavsiyesinde bulundu. Savaş Türk ordusunun lehine geliyordu. Ordunun yeniden düzenlenmesi için on günlük bir zamana ihtiyaç vardı. Batı Cephesi Komutanlığı Yunan ordusunun silâh, cephane, ateş gücü bakımından ve insanca üstün olduğunu belirterek Genel Kurmay Başkanlığı'na, ordunun Sakarya'nın batısına çekilmesi gerektiği bildirildi.

17 Temmuz'da cepheye gelen Mustafa Kemal Paşa'nın direktifine uyularak, Türk ordusu daha fazla yıpranmadan, Sakarya'nın batısına çekilmeye başladı. Böylece Eskişehir-Kütahya Savaşları Yunan başarısıyla sonuçlandı."⁷ "25 Temmuz akşamına kadar ordu Sakarya'nın gerisine çekilmiştir. Cephe karargâhı da 24 Temmuz 1921'de Polatlı'ya nakledilmiştir. Ordunun bu kötü durumu Meclis'i heyecanlandırmış 23 Temmuz - 5 Ağustos 1921 tarihleri arasında Meclis'te çok sert tartışmalar olmuştur. Orduyu zafere götürecek komutan aranmaktadır. Mustafa Kemal'in ordunun başına geçmesi istenmektedir. Meclis Başkanı olarak Mustafa Kemal bu heyecanlı tartışmaları sükunet ve dikkatle takip edip değerlendirmektedir. 4 Ağustos 1921'de Meclis Başkanlığı'na verdiği önergede Başkomutanlığı Meclis'in yetkilerini üç ay süre ile üzerine almak şartıyla kabul ettiğini belirtir. İtirazlara rağmen kabul edilir. 5 Ağustos 1921 tarihinde Meclis'in yetkilerini üç ay süreyle şahsında toplayan Başkomandanlık yetkisi verilir. (Bu yetkiler 1921'de bir, 1922'de iki olmak üzere üç defa uzatılmıştır. Üçüncüsü ise süresizdir.)"⁸ Mustafa Kemal Başkomandan seçilince durum tespiti yapar. Ordunun yeme, içme, giyinme, silâh, malzeme ihtiyacı nasıl ve neyle karşılanacaktır? Yunan taarruzu en fazla bir hafta, on gün içinde başlayabilirdi.

Duruma bakıldığında 23 Nisan 1920 ile 28 Şubat 1921 arasında Meclis'ten çıkartılan toplam yüz üç kanunun altmış iki tanesi mali kanundur. 1920 yılı bütçesi bütçeden çok avans ve ek ödenek yasaları ile verilen harcama yetkilerini onaylayan bir mali yasa niteliğinde idi."⁹ "16-25 Mayıs 1921 tarihleri arasında 1921 yılı bütçe görüşmelerinde mali durumun çok bozuk olduğu görülür. Hükümet elli sekiz milyonluk gelire karşı yüz sekiz milyonluk bir gider bütçesi getirmiştir.

7 E. Aybars, a.g.e., s. 282-283

8 Nutuk, s. 406-407, 434

9 C. Duru, K. Turun, A. Öngenoğlu, Atatürk Dönemi Maliye Politikası, Ankara, 1982, s. 270

Önce bütçe komisyon üyeleri hep birden istifa ederler, daha sonra da Bakanlar Kurulu Başkanı Fevzi Paşa Hükümet'in istifa ettiğini açıklar. İki gün sonra Fevzi Paşa başkanlığında değişik bir hükümet kurulur".¹⁰

Malî durumun bu kadar bozuk olması hususunu Mustafa Kemal Nutuk'ta şöyle izah eder: "Ankara'da bulunduğum süre içinde yalnız ordunun insan ve taşıt bakımından yiyecek ve giyeceğinin nasıl temin edileceği ile ilgili tedbirleri almak ve düzenlemeler yapmakla uğraştım. Bu düzenlemeler ve tedbirler neler olabilirdi?"

Karşılıksız para basmak fiyatları artıracaktır daha büyük zarar getirecektir. Teknik olarak da Anadolu'da para basacak tesis yoktur. İngiltere, Fransa, İtalya'dan borç para almak imkânsızdır. Rusya'dan alınacak yardım da zaman ve miktar bakımından daha sonraki bir meseledir. Osmanlının yaptığı gibi devlet tahvili çıkarmak; postada adreslere ulaştırılması, bedellerinin toplanması, tahvillerin basılması, uzun zaman ve gelişmiş teknik istemektedir."¹¹ O halde kısa sürede uygulanabilecek mali tedbir nedir? Mustafa Kemal için halka müracaat etmektir.

Tekâlif-i Milliye olarak vatanın, halkın imkânları gerçekçi felsefe içinde tespit ederken Mustafa Kemal, Mahmut Celal Bayar'ı çağırır ve sorar "Celal Bey... siz bilirsiniz her ev bir çift yün çorapla bir don verebilir mi?" Bu soru halkın mali gücünü göstermez mi? "Halkın ikinci bir donu yoksa..."¹² Tekâlif-i Milliye'nin 2 numaralı emrinin I. madde a fıkrasında "her ev bir takım çamaşır bir çift çorap ve çarık olarak zenginleştirerek istenmiştir. Ama b fıkrasında pek fakir hanenin bu teberrudan istisnası ve bu fakirin hissesinin diğer bir zengine tahvili komisyona aittir" denmektedir. Millî Mücadele'de yoksulluk tek donlu olunacak kadar had safhadadır.

Burada insanın aklına, ekonomik gücümüz bu kadar zayıfken bu kadar parasız ve fakirken, Millî Mücadele nasıl kazanıldı? Sualini sormak geliyor. Millî Mücadele eğer yalnız madde ile yapılmış olsaydı, kaybedilirdi. Fakat Millî Mücadele yalnız madde ile değil, aynı zamanda millî bir ruh, millî bir imanla yapıldı ve kazanıldı. Millî Mücadele'de, her zaman maddenin değil, ruh, iman ve azmin de zafer kazandığı bir kere daha isbat edilmiş oldu. Bu ruh ve iman bütün Türk milletinin ruhu ve imanıydı. Tarafların maddi ve manevi güçleri karşılaştırıldığında, karşı tarafın maddeten, bizim tarafın ruhen üstün olduğu hemen her hadisede gözle görülür bir halde karşımıza çıkmaktadır.¹³

10 M. Goloğlu, *Cumhuriyete Doğru*, Ankara, 1971, s. 164

11 Alptekin Müderrisoğlu, *Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları*, Ankara, 1990, s. 372, 373,374

12 Cemal Kutay, *Üç Devirden Hakikatler*, İstanbul, 1982, s. 92

13 Tahsin Ünal, "Millî Mücadelede Ekonomik Durum", *Türk Kültürü*, Yıl 10, s. 118, s. 963

7-8 Ağustos 1921'de çıkarılan Tekâlif-i Milliye emirleri on madde olarak ifade ediliyorsa da 6 adet emir madde olarak şöyledir.

7 Ağustos'ta yayınlanan 1 numaralı emir 7 maddeliktir.

2 numaralı emir 5 maddeliktir.

3 numaralı emir 5 maddeliktir.

4 numaralı emir 4 maddeliktir.

5 numaralı emir 7 maddeliktir.

6 numaralı emir 5 maddeliktir.

8 Ağustos'ta yayınlanan emirler ise

7 numaralı emir 7 maddeliktir.

8 numaralı emir 6 maddeliktir.

9 numaralı emir 2 maddeliktir.

10 numaralı emir 7 maddeliktir.

Tekâlif-i Milliye emirleri muhteva olarak şöyledir.¹⁴

(7. VIII. 1921)

Tekâlif-i Milliye emri

Numara (1)

Madde 1-5-6-37 tarih 928 numaralı Heyeti Vekile kararının ikinci maddesinde bazı mübayaat için en büyük mülkiye memurunun riyaseti altında maliye ve askeriye memurlarıyla Meclisi İdare ve Belediye Ticaret Odası mevcut olan yerlerde ikişer azadan mürekkep bir Komisyon teşkili emir buyuruluyordu. Bu komisyonlar derhal her kaza merkezinde teşekkül edecek ilâveten kazalar Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyeti Merkeziye ve İdarelerinden iki aza da mezkûr Komisyona aza sıfatıyla dahil olacaklardır. Bu komisyonların ismi Tekâlif-i Milliye Komisyonlarıdır. Komisyonlar 11.8.37 tarihinden itibaren daima hali inikatta bulunacak ve Komisyon azaları hiçbir ücret almayacaklardır. Her komisyon iki ay müddetle hizmeti askeriye den tecil edilmek üzere ikişer kâtip, dörder memur ayrıca istihdam edeceklerdir.

2 - Tekâlif-i Milliye Komisyonları bu emrin alınmasını müteakip tebliğ edilecek olan Tekâlif-i Milliye evamiri esasiyesini selâhiyeti kâmile ile tatbik ile mükellef olacaklar bu suretle seferber ordu ihtiyacını temin edeceklerdir.

3 - Mezkûr Tekâlif-i Milliye Komisyonlarından İzmit ve Bolu Sancakları dahilinde bulunanların hasıla-i mesaisi Kocaeli Mıntıkası Kumandanlığı'na ve Zonguldak Livası, Ankara Vilâyeti, Müstakil Aksaray Sancağı, Konya Vilâyeti, Silifke Sancağı'yla bu sayıdan

14 Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, IV, Ankara, 1991, s. 413-23

mıntıkanın garbında kalan aksamı arzideki komisyonlar hasıla-i mesaisi Garp cephesine ve Elcezire ve Şark ordusu mıntıkalarındaki komisyonlar hasıla-i mesaisi mezkûr ordulara ismi geçmeyen menatıktan başka olarak merkezi Anadolu'da kalan bilumum komisyonlar hasılatı Müdafaa-i Milliye'ye aittir. Merkez ordusu Adana ve Ayıntap cepheleri ihtiyacatı Müdafaa-i Milliye'ye muhtas yerlerden tefrik olunacaktır.

4 - Bilâ istisna memleket dahilindeki her komisyon bu vazifenin ifasına devam edecek ve 10 Eylül sene 337 tarihine kadar 15, 20, 25, 30 Ağustos 337 ve 5 Eylül - 10 Eylül 337 tarihinde Müdafaa-i Milliye Levazımatı Umumiye Dairesi'ne anbar mevcutları hakkında telgrafla rapor vereceklerdir. Aynı zamanda cephelere mıntıkalarında bulunan komisyonlardan Garp cephesi komisyonlarından Aksaray, Konya, Karahisar livalarıyla bunun cenubunda bulunan mıntıka komisyonları yakınlığa göre Konya Menzil Müfettişliği'ne ve bu muhitin şimalinde bulunan komisyonlar Ankara Menzil Müfettişliği'ne ve Kocaeli mıntıkasındakiler Kocaeli Levazım Riyaseti'ne ve Elcezire ve Şark ordusu mıntıkasındaki komisyonlar Mezkûr Cephe Levazım Riyaseti'ne raporlarının birer suretlerini vereceklerdir.

5 - Komisyonlar aza ve memurlarından en ufak tekâsül ve suistimali görülenler hıyanet-i vataniye cürmiyle tecziye edileceklerdir.

6 - 1 numaralı olan bu emir tekmil kazalara Anadolu ve Rumeli müdafaa-i hukuk heyeti merkeziyelerine tebliğ edilmek üzere vilâyet ve müstakil livalara ve İstiklâl Mahkemeleri'ne tekmil ahziasker şubelerine tebliğ edilmek üzere her Ahziasker Kalem Riyaseti'ne ve cepheler kumandanlıklarına ve bilumum vekâletlere ve Ankara ve Konya menzil müfettişliklerine tebliğ edilmiştir. Emrin vusulü tarih ve saatini ve anlaşıldığını, alan makamat telgrafla haber vereceklerdir.

7 - Bu emir ve bunu müteakip verilecek Tekâlif-i Milliye evamiri esasıyesi her tarafta en büyük mülkiye memuru tarafından vesait-i muhtelifle ile neşr ve ilân edilecektir.

7 Ağustos 337

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi

Başkumandan

Mustafa Kemal

Açıksöz : 10 Ağustos 1921

(7. VIII. 1921)

Tekâlif-i Milliye Emri

Numara (2)

Madde 1 - Ordu ilbas ve teşhizinin tevsiyen tedariki için berveçhiâti tedabir ittihaz edilecektir :

Bu tedabirin tatbikine bir numaralı evamirde muharrer olan Tekâlif-i Milliye Komisyonları memurdur.

a - Her kazada mevcut hane adedince kaza birer takım çamaşır ve birer çift çarık ve çorabı nihayet 10 Eylül 37 tarihine kadar tamamen ihzar ve komisyonlar ambarlarına idhara mecburdur. Şu suretle meselâ on bin haneyi ihtiva eden bir kaza behemehal on bin takım çamaşır ve on bin çarık ve çorap verecektir.

b - Pek fakir hanenin bu teberrudan istisnası ve bu fakirin hissesinin diğer bir zengine tahmili, dere ve teberruata memur olan komisyonun vazifesidir.

c - Toplanan çorap ve çamaşır ve çarıklar Mahalli Komisyonu'na halk tarafından teslim edilecek ve verilen şeyler Komisyonun bir memurunun mesuliyeti altında taht-ı muhafazaya alınacak ve müteberria Komisyon tarafından teberruatı miktarını ve tarihi teslimini mübeyyin bir makbuz verilecektir.

2 - Bu emri alan her komisyon reisi memur olduğu kazasının hanesi mevcudunu emri aldığı tarihten 10 Eylül 37 tarihine kadar verilen vazifeyi ikmal edeceğini telgrafla Levazimat-ı Umumiye'ye bildirecektir.

3 - Hitam-ı teberruatta Tekâlif-i Milliye Komisyonu ziyri mazbatalı üç kıt'a defter yaparak, bir nüshasını Levazimat-ı Umumiye'ye gönderecek, diğer nüshalardan birisi Komisyon Reisi'nde ve diğeri mahalli mal memurunun nezdinde müfettişler tarafından talep olununca irae edilmek üzere mevcut bulunacaktır.

4 - Bu emrin tarz-ı icrasında en ufak suistimali görülenler hiyanet-i vataniye cürmiyle itham edileceklerdir.

5 - Bu emir bilumum kazalara hemen tebliğ edilmek üzere vilâyet ve livalara ve İstiklâl Mahkemelerine berayı malûmat vekâletlere ve cephe kumandanlıklarına verilmiştir.

7 Ağustos 337

Büyük Millet Meclisi Reisi
Başkumandan
Mustafa Kemal

Açıksöz : 10 Ağustos 1921

(7. VIII. 1921)

Tekâlif-i Milliye Emri

Numara (3)

Madde 1 - Ordu ilbas ve teçhizinin tevsi için berveçhiâti tedabir ittihaz edilecektir:

Bu tedabirin tatbikinden 1 numaralı emirde vazife ve sureti teşekkülleri bildirilen Tekâlif-i Milliyeye Komisyonları mesuldür.

a - Tüccar ve ahali yedinde mevcut bilumum rengi ne olursa olsun çamaşırılık bez, Amerikan, patiska, pamuk, yıkanmış yün, yıkanmamış yün, tiftik, fantazi kumaşlar hariç olmak üzere erkek elbisesi imaline salih her nevi yazlık ve kışlık kumaşlar kalın bezler, kösele ve iğne, taban astarlığı, sarı ve siyah meşin, sahtiyandan mamul yemeni, çarık, botın, çarık imaline mahsus deri, demir, kundura çivisi, tel çivi, kundura ve saraç iplikleri, nallık-demir veya mamul nal, mih, yem torbası, yular, belleme, kolan, kaşağı, gübre ve sicim ve ürgan stoklarından yüzde kırk miktarına Tekâlif-i Milliyeye Komisyonlarınca derhal vazı'yet edilecek ve takdiri fiyat edilerek alınan miktarı mübeyyin olmak üzere Komisyon'un imza ve mühürlerini havi kuruşlu bir mazbata sahibi yedine verilecektir.

b - Dahildeki malzemenin bu suretle bir kısmının alınmasından mütevellit fiyat farkını tevzin için hariçten gelecek bu cins malların yüzde onu dahi iskelelerde aynı şerait dahilinde ordu ihtiyacı için alınacak, yüzde doksanına katiyen müdahale edilmeyerek eshabının emrine bırakılacaktır.

c - Alınan mallardan mütebaki kalan ve ithal edilecek olan bu cins stokların nakil ve furuhu tamamiyle serbesttir.

d - Çocuk ve kadın elbiseleri ve levazımıyla lüks eşya almak sureti katiyede memnurdur.

Madde 2 - Hariçten mal getiren tüccarlardan Tekâlifi Milliyeye Komisyonlarına mal veren ve mukabilinde kuruşlu mazbata alan tüccarların mazbatalarında muharrer miktar istihkaklarının yüzde yirmisi bilahare getirecekleri malların gümrük bedeline mahsup edilecektir.

3 - Bu muamelat hakkında da iki numaralı emrin üçüncü maddesinde tafsil edildiği veçhile Komisyonlarca üç kıta defter tanzim edilecektir.

4 - Bu emre muhalefet ederek malını gizleyenler veya suistimali görülenler kim olursa olsun hıyanet-i vataniye ile tecrim edileceklerdir.

5 - Üç numaralı olan bu emir derhal komisyonlara tebliğ edilmek üzere vilâyet ve livalara ve İstiklâl Mahkemelerine yazılmış ve berayı malûmat vekâletlere ve cephe kumandanlıklarına verilmiştir.

7 Ağustos 337

Büyük Millet Meclisi Reisi
Başkumandan
Mustafa Kemal

(7. VIII. 1921)

Tekâlif-i Milliye Emri

Numara (4)

Emri ahire kadar Ordunun iaşesi için berveçhiâti tedabir ittihaz edilecek ve bu tedabirin tatbikinden bir numaralı emirle sureti teşkilleri bildirilen Tekâlif-i Milliye Komisyonları mesul olacaktır.

1 - Elde mevcut buğday, saman, un, arpa, fasulye, bulgur, nohut, mercimek ve kapaçlık hayvanat, şeker, gaz, piring, sabun, yağ, tuz, zeytin yağı, çay, mum stoklarından yüzde kırkma komisyonlarca vazîyet edilerek anbarlara alınacaktır. Takdir edilecek fiyat üzerinden eshabı yeddine kuruşlu mazbata verilecektir.

2 - Komisyonlarca dere olunan buğdayların una tahvili için komisyonlar muntakalarında mevcut fabrika ve değirmenlere mütesaviyen taksimi amal edecek ve bu say meccanen olacaktır.

3 - Bu hususta en ufak suistimali görülen memurun veya tekâliften kendisini azade tutan ferdin cezası hıyanet-i vataniyedir.

4 - Dört numaralı olan bu emir hemen komisyonlara tebliğ edilmek üzere vilâyet ve livalara ve İstiklâl Mahkemelerine yazılmış berayı malûmat vekâletlere ve cephe kumandanlarına birer suret verilmiştir.

7 Ağustos 337

Büyük Millet Meclisi Reisi

Başkumandan

Mustafa Kemal

Açıksöz : 10 Ağustos 1921

(7. VIII. 1921)

Ordularımız için yapacağımız fedakârlıklar

Nakliyat hakkında 5 numaralı emir.

Ordu nakliyatının temini için berveçhiâti tedabir ittihaz edilecek, bu tedabirin tatbikinden bir numaralı emirde teşekkülü bildirilen komisyon mesul olacaktır.

1 - Cihet-i askeriyeye suru muhtelifle ile ordu ihtiyacı için alınan vesaiti nakliye

hariç olmak üzere memlekette kalan vesaiti nakliye eshabı her ay ordu malzemesinden bir kısmını kendi vasıtasıyla yüz kilometrelik bir mesafeye meccanen nakle mecburdur. Bu naklin devam ettiği müddetçe nakliye sahibi ve hayvanatı ordu anbarından işe olunur.

2 - Bir ay zarfında bu vazifeyi gören fert o ay zarfında yeni bir vazife-i nakliye almaz. Tekâlif-i Milliye Komisyonu'nun sevkettiği eşya veya erzak irsaliyesi ziyirinin malı tesellüm eden anbar tarafından tasdiki o aylık muafiyet hakkını o ferde verir.

3 - İki, üç, dört numaralı emirlerle toplanan mevât ve erzak Levazımat-ı Umumiye'nin göstereceği esas askeri anbarlara Tekâlif-i Milliye Komisyonları tarafından bu mükellefiyeti nakliye usulüyle sevk ve idhar edilirler.

4 - Müteahhit nakliye kolları diğer halkın tâbi oldukları şehri yüz kilometrelik nakliyatı meccanen yapmağa mecburdurlar.

5 - Bu emri alan her Tekâlif-i Milliye Komisyonu kendi mıntıkası dahilinde mükellefiyeti nakliyeye dahil olabilecek vesaitin cins ve miktarını 15 Ağustos 337 tarihine kadar Müdafaa-i Milliye Sevkiyat ve Nakliyat Müdüriyet-i Umumiyesi'ne ve cephe mıntıklarında bulunanlar ise Sevkiyat ve Nakliyat'a bildirmekle beraber mıntıkasında buldukları Menzil Müfettişliklerine veya Ordu Erkân-ı Harbiye Riyasetlerine bildireceklerdir.

6 - Bu mükellefiyetlerden kaçanlar veya bu mükellefiyeti tatbikte suistimali görülenler hiyanet-i vataniye ile tecziye olunacaktır.

7 - 5 numaralı olan bu emir hemen Tekâlif-i Milliye Komisyonu'na tebliğ edilmek üzere bilumum vilâyet ve livalara yazılmış ve İstiklâl Mahkemelerine ve berayı malûmat vekâletlere ve cephe kumandanlıklarına birer suret verilmiştir.

7 Ağustos 337

Büyük Millet Meclisi Reisi
Başkumandan
Mustafa Kemal

7 Ağustos 337

(7. VIII. 1921)

Emvali Metruke hakkında 6 numaralı emir

1 - İki, üç, dört numaralı Tekâlif-i Milliye emirlerinde tedariki bildirilen eşya ve erzak cinsinden muhtelif mahallerde mevcut emvali metrukeye Tekâlifi Milliye Komisyonlarınca vazî'yet edilecek, miktarı tesbit ve fiyatı takdir olunarak kuruşlu bir mazbata mahalli mal sandığına verilecektir.

2 - Emvali metrukeden bu suretle alınanlar için Tekâlif-i Milliye Komisyonları evvelki emirlerde bildirildiği veçhile üçer kıta muntazam defter tutacaklar, bunun bir suretini Levazımat-ı Umumiye'ye göndereceklerdir.

3 - Alman emvali metruke cins ve miktarları 10 Eylül 37 tarihine kadar Müdafaa-i Milliye Levazımat-ı Umumiye Dairesi'ne Tekâlif-i Milliye Komisyonları tarafından telgrafla bildirilecektir.

4 - Emvali metrukenin derç ve idharında tekâsül ve suistimali görülenler ve tekâlifi kendi malı imiş gibi tesahüp etmeğe kalkanlar hıyanet-i vataniye cürmüyle itham edileceklerdir.

5 - 6 numaralı olun bu Tekâlifi Milliye emri hemen komisyonlara tebliğ edilmek üzere bilumum vilayet ve livalara ve İstiklâl Mahkemelerine yazılmış berayı malûmat vekâletlere ve Cephe Kumandanlığına yazılmıştır.

7 Ağustos 37

Büyük Millet Meclisi Reisi

Başkumandan

Mustafa Kemal

Açıksöz : 10 Ağustos 1921

(8. VIII. 1921)

7 numaralı emir

Esliha ve Cephane hakkında Tekâlif-i Milliye emri

1 - Cins, mezhep, sunuf ve meslek tefrik edilmeksizin bilâistisna herkes zirde - üçüncü madde- cins ve nevi muharrer esliha ve cephaneye ile alatu carihayı her mahalde işbu emrin tarihi neşrinden itibaren üç gün zarfında mahalli Tekâlif-i Milliye Komisyonu'na makbuz mukabilinde teslim etmek suretiyle hükümete terk ve teberru edecektir. Harbin hıtamında işbu esliha bir hatıra olmak üzere aynen eshabına iade olunacaklardır.

2 - Dördüncü günü sabahından itibaren zikrolunan silâh ve cephaneyi sakladığı ve hile istimal ederek teslim etmediği tahakkuk edenler ve esliha derç ve cem taharrisinde suistimal ve harekette bulunanlar idam olunur.

3 - Teslim edilecek esliha ve cephaneye şunlardır:

Ma'cephane her nevi mükerrer ateşli tüfek, kasatura veya silngü ve cephaneler fi-linteleri yani her nevi Osmanlı mavzerleri küçük ve büyük çaplı her nevi Alman, Belçika tü-

fekleri, her nevi Avusturya tüfeği, Avusturya ve Bulgar manlihirleri, her nevi İngiliz tüfeği, her nevi Rus tüfekleri, her nevi Fransız, Romanya, Sırp, Japon, Yunan martın büyük ve küçük çaplı tüfekleri (av tüfekleri, tabancalar ve bunlara mahsus cepaneler müstesnadır) her nevi kılıç ve palalar, bunlardan bir kıymeti mahsusayı haiz olanlar Komisyonların mesuliyeti altında ve vesika mukabilinde eshabına terk olunacaktır.

4 - Tarihi ilânın dördüncü gününden itibaren hükûmeti mülkiye, askeriye üçüncü maddede muharrer esliha ve cephaneyi bulmak için lüzum gördüğü haneleri vesair mahalleri usulü kanunisi dahilinde taharri edecektir.

5 - Tekâlif-i Milliye Komisyonları işbu emrin ahalice tamamen tebliğini temin edecek ve silâhını teslim edeceklerin bulunduğu yerlerle komisyonların münakit olduğu mahal arasındaki mesafeye ait müddeti mühlet olarak verilen üç güne zam edeceklerdir.

6 - Tekâlif-i Milliye komisyonları topladıkları esliha ve cephane cins ve miktarlarını Mûdafaa-i Milliye Harbiye Dairesi'ne bildireceklerdir.

7 - İşbu emir evvel emirde Kastamonu, Çorum, Yozgat, Kayseri, Niğde, Konya ve Silifke Vilâyet ve Mutasarrıflıklarına, bu devairin garbındaki vilâyet ve elviyede tatbik edilmek üzere makamatı aidesine tebliğ edilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi
Başkumandan
Mustafa Kemal

Açıksöz : 11 Ağustos 1921

(8. VIII. 1921)

8 numaralı emir

1 - Tekâlif-i Milliye Komisyonları her mahalde mevcut benzin, vakum, gres, makine, don, saatçı, balık yağları, vazelin, otomobil kamyon lastiği, sulüsyon, buji, soğuk tutkal, fransız tutkalı, telefon makinesi, kablo, pil, çıplak tel, mücerret ve bunlara müteferri malzeme, asit sülfirik miktarını tahkik ve tesbit ile mevcut stokların yüzde kırkına vazî'ye edecek ve eshabına esmanı mukabilinde mazbata verecektir.

2 - Balâda cinsleri mezkûr malzemeden hariçten memlekete getirilenlerin gümrük resminden başka yalnız yüzde onu kuruşlu mazbata mukabilinde mezkûr komisyonlar tarafından alınabilir. Bu suretle emvali almanlara verilecek mezabıtın yüzde yirmisi gümrük resmine mahsup edilir.

3 - Tekâlif-i Milliye'den alınacak berveçhibalâ malzemenin yüzde kırkının derç ve cem'i her komisyon tarafından nihayet 10 Eylül 337'de ikmal edilmiş bulunacak ve 15, 20,

25, 30 Ağustos ve 5 Eylül'de derç ve cemolanların cins ve miktarlarını Müdafaa-i Milliye Harbiye Dairesi'ne bittelgraf bildireceklerdir.

4 - Orduların bu malzemeden suret-i istifadesi Müdafaa-i Milliye Vekâletince tesbit olunacaktır.

5 - İşbu malzemeden mevcudunu gizleyenler ve tarihi hileye sapanlar hakkında Hiyanet-i Vataniye kanunu tatbik olunur.

6 - İşbu emir bilumum vilâyet ve livalara, cephe kumandanlıklarına, vekâletlere tebliğ olunmuştur.

8 Ağustos 337

Büyük Millet Meclisi Reisi
Başkumandan
Mustafa Kemal

Açıksöz : 10 Ağustos 1921

(8. VIII. 1921)

9 numaralı emir

1 - Tekâlif-i Milliye Komisyonları hudutları dahilinde mevcut demirci, marangoz, dökümcü, tesviyeci, saraç, arabacı esnafı ve imalâthaneleri ile bu esnaf ve imalâthanelerin kabiliyeti imaliyelerini tesbit ve gerek bunlar ve gerek kasatura, kılınç, mızrak ve eyer yapabilecek sanatkârlar isimleri zikredilmek üzere miktarlarını Müdafaa-i Milliye Vekâleti'ne bildireceklerdir.

2 - İşbu emir bilumum vilâyet ve livalara, cephe kumandanlıklarına ve vekâletlere tebliğ edilmiştir.

8 Ağustos 337

Büyük Millet Meclisi Reisi
Başkumandan
Mustafa Kemal

H.M. : 14 Ağustos 1921

(8. VIII. 1921)

10 numaralı emir

Seferber ordunun vesait-i nakliyece olan ihtiyacını tevsiyen temin ve ikmal için ber-veçhîâtî mevât sūratle tatbik olunacaktır.

1 - İşbu emri tebelluğ eden Tekâlif-i Millîye Komisyonları kendi muntakalarında bulunan ve cinsleri âtide tasrih olunan bilcümle vesaiti nakliyenin yüzde yirmisine vazî'yet edeceklerdir. Vesaiti nakliyenin cinsleri:

- a) Dört tekerlekli yaylı arabalar
- b) Dört tekerlekli at ve öküz ve kağnı arabaları... Arabalar bilumum teşhizat ve hayvanlarıyla beraber olacaktır.
- c) Binek ve topkeşan hayvanat
- d) Ester ve mekâre hayvanatı
- e) Deve
- f) Merkep

2 - Bu emri alan Tekâlif-i Millîye Komisyonu muntkasındaki bilumum vesaiti nakliye mikdarını mümkün olduğu kadar çabuk tesbit edecek ve nihayet 10 Eylül'e kadar muntkasındaki vesait-i nakliyenin en sağlamlarından yüzde yirmisini dere, cemetmiş olacaktır.

3 - Vavî'yet olunan her vasıta-i nakliyenin fiyatı komisyon tarafından biltahkik ve vesait-i nakliyesi alınan kasabanın belediye reisine, karyelerde heyeti ihtiyariyeler tarafından o mahaldeki ahali üzerine servetleri nisbetinde tarh ve tevzi edilerek istifa olunacaktır. Vesait-i nakliyesi alınanların paraları bu suretle belediye ve heyeti ihtiyariyeler tarafından tasviye edilecek ve buna mukabil eshabından alınacak makbuzlar da tasdik olunarak Tekâlif Komisyonlarına tevdi edilecektir.

4 - Komisyonlar tarafından dercolunan vesaiti nakliye o mahaldeki ahzıasker şubelerine teslim olunacaktır. Şuabatın tesellüm ettikleri bu vesait-i nakliyeden arabalar ve hayvanlar mümkün ise ve sahipleri mükellifinden ise sahipleriyle, değil ise mükellifin meyânında araba ve hayvan sevk ve idaresine âşına ikmal efradından müntehap neferlerle idare olunacaktır. Bu vesaiti nakliye Şuabat merkezinde toplanacak ve Şubelerce işe ve muhafaza edilecektir.

5 - Her ahzıasker şubesi, şubede toplanan vesaiti nakliyenin cins ve mikdarını 15, 20, 25, 30 Ağustos ve 10 Eylül tarihlerinde Müdafaa-i Millîye Vekâleti Ordu Dairesi'ne telgrafla bildirecektir.

6 - Bu hususta musamaha ve suistimalde bulunanlar hıyanet-i vataniye cürmiyle tecrim olunacaklardır.

7 - 10 numaralı olan bu emrin vusulü tarihi ve saati telgrafla Ordu Dairesi'ne bildirilecektir.

İşbu emir bilumum vekâletlere, Garp ve Merkez Ordusu Kumandanlıklarına, Canik, Amasya, Tokat, Sivas, Kayseri, Niğde, Konya, İçeli vilâyet ve livalariyle bunların garbında bulunan bilumum vilâyet ve livalara ve işbu mntukalardaki ahzıasker heyet ve kalem riy-setlerine ve İstiklâl Mahkemelerine tebliği olunmuştur.

8 Ağustos 337

Büyük Millet Meclisi Reisi

Başkumandan

Mustafa Kemal

H.M. : 12 Ağustos 1921

Başkumandan Mustafa Kemal bu emirleri neye dayanarak veriyordu. Tekâlif-i Milliye içinde geçen Hiyamet-i Vatanîye Kanunu ile cezalandırma ikazına mı? Hayır. Bu emirleri neye dayanarak verdiğini şu yaşanmış hatıra ile ortaya koyalım.

Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey, 1921 yılında Çandır isimli bir Anadolu köyünde bir gece Ömer Ağa'nın misafiri olur. Ömer Ağa'nın başındaki sarık eskimiş ve yıpranmış, yırtılmıştır. Ömer Ağa ve köylüler sadece köye yolcu veya misafir gelince gaz lambası yakıyorlar, onun dışında ateşin ışığında oturuyorlar. Kara ekmek yiyorlar, içme sularını bir saatlik yoldan getiriyorlar. Mebus olduğunu söyleyen Hamdullah Suphi ile Ömer Ağa arasında geçen konuşma, Türk milletinin hayat ufkunu ortaya koymaktadır. Ömer Ağa "Oğlum sana bir nasihat edeceğim: İş sıkı tutunuz. Yoksa evvela sizi öldürürler, sonra bizi. Bilirsiniz (I. Dünya Harbi'ni kasederek) o zaman siz Ürfiye ilan etmişsiniz, hani ne mal koydunuz ne can, Jandarma elinden çekmediğimiz kalmadı. Biz dağımızda bir kurt kunnasa onun yavrusuna acırız ona dokunmayız.

Siz bizim yavrularımıza bile acımadınız. Elimizde ne kaldı görüyorsun.." Birdenbire sesini yükseltti. Bağırarak söyledi, eliyle rengi belli olmayan şalvarının cebini gösteriyor, diyordu ki, "Burada daha birkaç kara onluk var, anbarda daha biraz tane var, köyde daha birkaç delikanlı var. Bunların hepsini size vereceğiz. Vallahi acımayız tek düşmanı içerde koymayız." Verilecek her buğday tanesi, her lira ve her can karşılığında halk bedel olarak düşmanın yurttan atılmasını istemektedir.¹⁵

İşte, Mustafa Kemal Paşa'nın dayandığı, güvendiği, milletin bu arzusudur. Mustafa Kemal Paşa milletini çok iyi tanıyordu. Menemen başta olmak üzere,

15 Hamdullah Suphi Tanrıöver, (Haz. F. Tevetoğlu) Günebakan, Ankara, 1987, s. 133, 134.

Yunan askerlerinin, işgal ettikleri yerlerde küçük bebekleri süngülerine takarak havada gezdirip eğlenmeleri kadın ve kızların ırzına geçerek sonra göğüslerini kesip top oynamaları, erkekleri de bu vahşeti seyrettirdikten sonra işkencelerle öldürmeleri, Türk milletinin milli ruhunu volkanlaştırarak ortaya çıkarmıştır. Millet İstanbul Hükümeti'nin mantığında değildir. Düşmanın elinde bu rezil vaziyette ölmektense taşla sopayla turnaklarımızla savaşarak ölmek daha iyidir diyordu. Türk milletinin yılgınlığına yorgunluğuna çaresizliğine ve imkânsızlığına Mustafa Kemal'in Tekâlif-i Milliye emirleri çözüm ve dayanak olmuştur. Nutuk'ta durum şöyle ilân edilir:

Bu emirle dünyada ilk kez topyekün savaş uygulanmıştır. Savaş demek yalnız iki ordunun değil iki milletin bütün mevcudiyeti ile bütün maddi ve manevi güçleri ile karşı karşıya gelmesi birbirleriyle vuruşması demektir. Bundan dolayı Türk milletini cephede bulunan ordu kadar ilgilendirmeli idim...

Evet emirlerin uygulanmasında Türk milleti fiilen ilgilenmiştir. Emirlerle baktığımızda üç gün içerisinde teslimi hükmünü görüyoruz, süre çok kısadır. Her aileden baba eş yada evlattan birisi cephededir. Aile fertleri örecekları bir çift çorabın hazırlayacakları bir kat iç çamaşırın hayvan derisinden bir çarık yapılması emirlerinin duyulmasından bir saat sonra hazırlamaya başladıklarını Halide Edip Adıvar'ın Türk'ün Ateşle İmtihanı adlı hatırat eserinden öğreniyoruz. Emirler halka duyurulmaya başlayınca bütün Anadolu Başkumanda'nın dediği gibi köyde, evinde tarlada bulunan herkes silâhla vuruşan savaşçı gibi kendini görevli hissetmiş harekete geçmiştir. İstenen malları toplanma merkezlerine getirip teslim etmeye makbuzlarını almaya başlamışlardır.¹⁶ Burada şu sorular karşımıza çıkıyor. Tekâlif-i Milliye emirleri ile köy kasaba ve şehirlerden toplanan her türlü mallar daha sonra nereye taşınacaktır?.

Nerede stoklanacaktır? Toplandığı yerden belli stok merkezlerine ve cepheye kadar nasıl ve hangi vasıta ile taşınacaktır? Başkumandan bu hususta atalarının yaptığı menzıl teşkilatları uygulamasını kendi şartlarına göre Anadolu içinde kurmuş ve gerçekleştirmişti. Bir ordunun bütün iâşe, ibate, esliha, ulaşım, sağlık, bir kelimeyle "lojistik" ihtiyaçlarını sağlayan "menzıl teşkilâtı" nedir?

Osmanlılar devrinde, ordu sefere çıkmadan bir ilâ bir buçuk sene evvel, durum beylerbeyine ve bu işle alakalı bütün makamlara padişah emri ile bildirilirdi. Ordunun takip edeceği yol ve üzerindeki konaklar tespit edilir, ko-

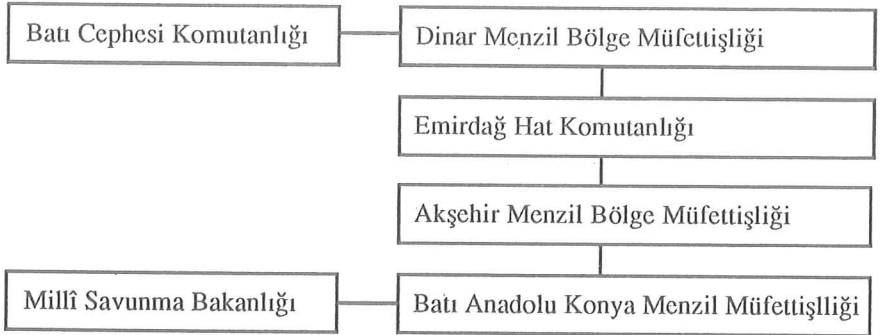
16 A. Müderrisoğlu, a.g.e., s. 385

naklarda, ordu o konağa, ekmek, un, peksimet, kuru bakliyat, at, buğday, yağ, peynir, et, hatta nal, mih, harar, çuval, saman v.b. depo edilmesi emredilirdi. Meselâ Padişah, "80.000 kişi ile 28 Temmuz 1610 Perşembe günü saat 16'da Konya'ya geleceğim, bu kadar askere yetecek kadar Levazimat-ı askeriyye hazır edesin. Noksan görürsem başın keserim vesselam" diye emir veriyor ve dediği gün ve saatte de konağa geliyordu.

Kısaca temas ettiğimiz bu düzene, Mustafa Kemal de dört elle sarılmış ve bundan memleketin kurtarılması hususunda en büyük faydayı sağlamıştır.

Osmanlı Devleti'nde bu hazırlık, bir savaş öncesinde bir ile bir buçuk yıl öncesinden yapılıyor? Mustafa Kemal'in ise bir haftalık süresi dahi yoktur.

10 Ağustos'tan itibaren Yunan Ordusu her an taarruza geçebilirdi. Mustafa Kemal'in bir ucu Batı düşman mevzilerine öbür ucu İç Anadolu'da merkezleştikten sonra ta Doğu sınırlarımıza kadar uzanan menzil teşkilâtını ele alarak yeniden teşkilâtlandırıldığını ve ihya ettiğini görüyoruz. Tekâlif-i Milliye emirleri ile 8 Ağustos 1921 tarihinden itibaren çalışmaya başlayan menzil teşkilâtı Büyük Taarruz öncesinde yeniden teşkilâtlandırılarak Kasım 1921'de ve 1922 yılında bölgelerin durumuna göre ya yeniden kurulmuş ya da yeri değiştirilmiştir. Fakat menzil teşkilâtlarının hizmeti 9 Eylül 1922'ye kadar devam etmiştir.

Görülüyor ki, önce Dinar, Akşehir Menzil Müfettişlikleriyle, Emirdağ Hat Komutanlığı ve Batı Anadolu yahut Konya Menzil Müfettişliği olmak üzere dörtlü bir teşkilât kurulmuştur. Hepsi Batı Cephesi Komutanlığı'na bağlı olduğu gibi Konya Menzil Müfettişliği aynı zamanda M.S. Bakanlığı'na bağlıydı. Bir de, Kastamonu, Sivas ve Yahşian Menzil Bölge Müfettişliklerinin kendisine bağlandığını

"Ankara Sevkiyat ve Nakliyat Umum Müdürlüğü" teşkil edilmişti. Bunun Hat Komutanı da vardı.¹⁷

Taşıma toplama merkezlerinden menzil müfettişliklerine, oradan cepheye kadar malzeme taşıma işlemi, ağırlıklı olarak karadan yapılmıştır. Zira, deniz, hava ve demiryolu ulaştırması gerek işgaller gerekse yetersizlikler yüzünden ihtiyaca cevap verememektedir. Kara taşımacılığı da aslı mekare, mekâri olan hayvan ve yük hayvanı ile yapılmıştır. "Cepheye hatta mevzilere kadar mekkâre kolları ile malzeme nakli yapıyordu" T. Ünal'ın tespit ettiği mekkare kollarından birkaç örnek verelim.¹⁸

Hemen her kurumun emrinde bir veya birkaç mekkâre kolu vardı ve yiyecek, giyecek, silâh ve mermi bunlarla taşınıyordu. Meselâ Akşehir Menzil Bölge Müfettişliği'ne bağlı olup, Akşehir'le Piribeyli arasında işleyen kollar şunlardı:

Akşehirle Piribeyli arasında işleyen kollar

Kol No.	Kol Komutanları	Kolun cinsi	Koldaki araç sayısı
1	Tğm. Hali	Kağnı kolu	31 kağnı
6	Tğm. Hüseyin Naci	Kağnı kolu	41 kağnı
7	Tğm. Ahmet	Eşek kolu	112 eşek
	Tğm. Tevfik	Eşek kolu	110 eşek
11	Tğm. Abdurrahman	Eşek kolu	110 eşek
8	Astğm. A. Kerim	Araba kolu	29 at arabası
9	Astğm. Mehmet	Deve kolu	70 deve
2	Astğm. Ali Rıza	Eşek kolu	95 eşek

Piribeyli ile Vaysal arasında işleyen kollar

4	Yzb. Asım	Kağnı kolu	41 kağnı
13	Ütğm. Hakkı	Kağnı kolu	40 kağnı
3	Tğm. Lütfi	Deve kolu	95 deve
6	Tğm. A. kadir	Eşek kolu	52 deve

17 T. Ünal, a.g.m., Menzil müfettişliklerinin Karadenizden Konya'ya kadar uzanan İç ve Güney Anadolu, İç Kuzey Anadolu teşkilâtlanmalarına dair bkz. T. Ünal, a.g.m., 970-971.

18 T. Ünal, a.g.m. s. 976-977.

Bunun gibi Dinar Menzil Bölge Müfettişliği emrinde olup çeşitli menzil ve depolar arasında çalışan ve yiyecek, silâh, mermi ve sair askerî malzeme taşıyan mekkâre kolları da şöyleydi :

<u>Kol No.</u>	<u>Kol Komutanları</u>	<u>Kolun cinsi</u>	<u>Koldaki araç sayısı</u>
5	Yzb. Hüseyin	Çift atlı araba	10 at arabası
	Yzb. Hüseyin	Tek atlı araba	28 at arabası
9	Yzb. Sadık	Kağnı kolu	48 kağnı
5	Üğm. Faik	Kağnı kolu	50 kağnı
8	Tğm. Ali Rıza	Kağnı kolu	50 kağnı
6	Tğm. M. Sait	Deve kolu	100 deve
10	Atğm. Ahmet	Kağnı kolu	35 kağnı
1	Çvş. Abdullah	Kağnı kolu	43 kağnı
2	Çvş. Ali	Kağnı kolu	52 kağnı
3	Çvş. M. Ali	Kağnı kolu	53 kağnı
4	Çvş. Hasan Ali	Kağnı kolu	50 kağnı
12	Çvş. Ahmet Ali	Kağnı kolu	50 kağnı
1	Çvş. Ali	Deve kolu	61 deve
2	Çvş. Ali Rıza	Deve kolu	69 deve
3	Çvş. Mehmet	Deve kolu	88 deve
6	Çvş. Abdullah	Deve kolu	130 deve
1	Çvş. Mustafa	Eşek kolu	128 eşek
2	Çvş. Kerim	Eşek kolu	175 eşek
3	Çvş. Hüseyin	Eşek kolu	141 eşek
5	Çvş. Abdullah	Eşek kolu	112 eşek
4	Onb. Hasan	Eşek kolu	112 eşek
6	Onb. Eyüp	Eşek kolu	143 eşek
7	Onb. Ahmet	Eşek kolu	141 eşek

Aziziye Hat Komutanlığı emrinde de şu kolları vardı ve çeşitli depolar arasında nakliyet yapıyorlardı :

<u>Kol No.</u>	<u>Kol Komutanları</u>	<u>Kol un cinsi</u>	<u>Kol daki araç sayısı</u>
1	Tğm. Yusuf Ziya	Kağnı kolu	54 kağnı
2	Çvş. Ahmet	Kağnı kolu	27 kağnı
3	Astğm. H. İbrahim	Kağnı kolu	74 kağnı
4	Astğm. M. Emin	Kağnı kolu	38 kağnı
5	Tğm. M. Süreyya	Kağnı kolu	40 kağnı
6	Tğm. Turgut	Kağnı kolu	26 kağnı
7	Yzb. Mustafa	Kağnı kolu	35 kağnı
8	Tğm. Raşit	Kağnı kolu	44 kağnı
9	Tğm. Mustafa	Kağnı kolu	22 kağnı
10	Astğm. Hasan	Kağnı kolu	22 kağnı
11	Tğm. Hilmi	Kağnı kolu	40 kağnı
12	Tğm. Ahmet	Kağnı kolu	42 kağnı
13	Tğm. Salih	Kağnı kolu	26 kağnı
14	Tğm. Halil	Kağnı kolu	40 kağnı
15	Tğm. Mustafa	Kağnı kolu	40 kağnı

Ordunun lojistik destek malzemesi, ya satınalma komisyonu eliyle, ya aşar sistemiyle alınıyordu. "Nakletme Mükellefiyeti Kanunu'ndan" istifade edilerek vatandaşın ya belli bir vergi alınarak, yahut vergi yerine naklettirilerek taşınılıyordu.

Bu taşıma konusunda bir yandan halka baskı yapılmaması emrediliyordu. Öbür yandan halk, böyle bir baskı yapılmasına meydan vermeden, millî bir ruh ve heyecanla, birbiriyle yarış edercesine taşımaya katılıyordu. Bu hususta Cevat Kerim (İncedayı) şunu anlatıyor:

"... Bize tahsis edilen mıntukada 300 kağnı tespit ettik. Bunları muharebe esnasında, derhal tanzim edebilmek içindir deneme çağrısı yaptık. Tebliğimizden 24 saat sonra 250 kağnı gelmiş bulunuyordu. Bazıları öküzlere olmadığından kağ-

nılara ineklerini koşmuşlardı. Kağnıları getirenlerin bazıları çocuk ve ihtiyardı. Fakat çoğunluğu genç ve orta yaşlı kadınlar teşkil ediyordu.

Tümen Komutanı düzlükte sıralanan kağnıları teftiş etmeye yönelince, kol başında bulunan sıhhatli ve orta yaşlı bir kadın elindeki öğündüreyi yukarı kaldırdı:

– Dikkat!.. diye bağırdı. Kağnılarının başında bulunan bütün kadınlar ve çocuklar, öğündürececeklerini önce havaya kaldırdılar. Sonra omuzlarına koyup selâma durdular.

Tümen Komutanı :

— Merhaba bacılar!.. diye selâm verdi. Hepsi birden, eğitim görmüş askerî birlik gibi :

— Sağ ol!.. diye mukabele ettiler. Komutan:

— Bacılar, erkekleriniz dururken siz neden geldiniz? Bu zahmetlere, zorluklara dayanamazsınız, derken, kol başında duran kadın:

— Komutan Bey erkeklerimiz askerdedir. Emrinizi duyunca biz geldik. Vatanın kurtulacağı böyle bir günde bize bu kadarcık iş düşmesin mi? Bu işteki zahmetten ne çıkar?.. Diye cevap verdi. "Aralarından bir kısmı çocuğunu komşusuna bırakarak, bir kısmı çocuğunu sırtına alarak gelmişti. Savaş başlayınca bunlar uzun günler bizimle beraber geldiler. Yollarda doğuranlar oldu". Fakat şevk ve heyecanla vazifelerini yaptılar. Hizmetlerini aksatmadılar. Cephenin hemen gerisinde bu gayretler devam ederken, gerilerde de aynı şevk ve heyecanla ulaşım yapıyordu. Fatma bacı sırtında mermi taşıırken, Elif bacı önce menzile varmak, kimseden geri kalmamak için sarı öküzünü yediriyordu.¹⁹ Sakarya Savaşı Türk milletinin bu topyekün fedakârlığı ile kazanılmıştır.

12 Nisan 1923 tarih ve 328 sayılı bu kanun borcun "zaferden sonra ödenecektir" sözünü yerine getirmektedir.

"Madde I - 1992 mali yılı sonuna dek geçen süreye ilişkin resim ve vergiler ile sözleşmelerden dolayı özel ve tüzel kişilerin tahakkuk etmiş borçlarından doğan hazine alacakları. 1920, 1921 ve 1922 yıllarına ait Tekâlif-i Milliye ve Harbiye ile kara ve deniz araçları yükümlülülerinden doğanlar dahil olmak üzere 1923 mali yılı sonuna kadar aynı kişilerin kendileriyle ana, baba koca ya da karılarının ve işleri ortak olan kız ve erkek kardeşleriyle ortaklarının maliye hazinesinden

19 A. Müderisoğlu, a.g.e., s. 490., Ş. Süreyya Aydemir, Tek Adam C. 2. 8. Baskı s. 500

alacaklarıyla takas ve mahsup edilir.

Madde 2 - Birinci madde uyarınca mahsup edilecek borcu olmayan alacak sahiplerinin elindeki tutanakların 100 liraya kadar olanları tümüyle, 100 liradan fazla %25 oranında olmak üzere nakten ödenir.

Madde 3 - Birinci maddeyle belirlenen sürelerle sınırlı olarak aynı köy halkından alacağı olanların akrabalık ve ortaklıklarına bakılmadan genel olarak fakat gönüllü olarak her çeşit alacaklarıyla aynı köy halkının hazineye olan borçlarının mahsubu mümkündür.

Madde 4 - Birinci ve ikinci maddeler uyarınca mahsup edilecek ya da ödenecek Tekalifi Harbiye ve taşıma araçları tutanak bedelleri karşılığında Duyun-i Umumiye'nin 1923 bütçe özel bölümü 3.000.000.- lira ödenek konulmuştur.

Madde 5 - Dördüncü madde uyarınca konulan ödeneğin 1923 yılı içinde harcanmayan miktarı 1924 yılında da harcanabilir.²⁰

Sakarya Zaferi'nden sonra 1921 Eylül ayında genel seferberlik ilân edildi, düşman imha edilmeliydi. Büyük Taarruz'dan birkaç ay önce bütün bir memleket sathına bakmak mümkün olsaydı, Doğu sınırlarımızdan Batı'da düşman mevzilerine kadar uzanan bütün Anadolu yollarında, milyonlarca insanın kağnılarla arabalarla, develerle, eşeklerle, elde mevcut nakil vasıtasıyla ve trenlerle gelip gittikleri görülecekti. Saatte beş kilometrelik bir hızla yüzlerce kilometre uzaklıktaki mesafeler aşıyor.²¹

Topyekün millet, dışından ırnağından arttırdığını, damlata damlata bir umman yapmak, düşmanı bir ummanda boğmak istiyordu.²² 26 Ağustos sabahı Yunan ordusuna karşı Türk taarruzu başlamıştır. Bu yıl Millî Mücadele'de Kadınlar Günü'nde televizyona çıkartılan Kastamonulu Fatma Nine Büyük Taarruz öncesi cephane taşımayı şöyle anlatıyor. "Kağnılar cephane dolu, anladın mı götürüyorsun, gidiyor, gidiyor, menzile bırakıyoruz. Menzilden tekrar alıyor başkaları, ta gidiyor, cepheye, denize kadar". İşte anahtar ifade "denize kadar" Sivas nere Kastamonu nere deniz nere? Düşman denizden gelmiştir. Hedef deniz, Başkumandan bunu çok iyi tespit etmiş "Ordular ilk hedefiniz Akdenizdir ileri" diyor, yani geldiği yere dökün onu. Millet, kumandan, emir üçü iç içe. Millet muhteşem, kumandan muhteşem, emir muhteşem.

20 *Düstur*, 3.T. 4 C. s. 71-72.

21 A. Müderrisoğlu, a.g.e., s. 400.

22 T. Ünal, a.g.m., s. 964.

"İstiklâl Harbimizde İstanbul ve Anadolu halkı, Türk Müslümanları Cemiyeti, Hıdiv Abbas Hilmi Paşa gibi varlıklı şahıslar tarafından altın para olarak teberrüler yapılmıştır. Rusların yaptıkları yardımlar ise altın veya harp malzemesi teçhizat ve mühimmat olarak onüç milyon civarında değerlendirilmiştir. Bu suretle İstiklal Harbi'nin yüz kırk yedi milyon liraya baliğ olan maliyeti şu kaynaklardan sağlanmış oluyordu:

	Milyon Lira	Yüzde Olarak
Bütçe Muhassasatı	94	63.9
Bütçe Dışı Kaynaklar	10	6.8
Sair Kaynaklar, Elkoymalar	23	15.7
Teberrüler	7	4.8
Rus Yardımı	13	8.8
Harp Malzemesi, Mühimmat, Para, vs.	<hr/>	<hr/>
	147	100.0 ^{"23}

Görülmüyor ki İstiklâl Harbimizde Rus yardımı abartıldığı gibi değildir. Hatta 1920 yıllarında kurulmuş Buhara Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Osman Kocaoğlu'nun, Rusya'ya yüz milyon ruble teslim ettiklerini, doksan milyon rubleye Rusya'nın el koyup on milyon rubleyi Türkiye'ye gönderdiğini Osman Kocaoğlu'ndan öğreniyoruz. Bir ruble o günlerde elli dokuz kuruş idi".²⁴

Tekâlif-i Milliye emirleri ile halktan alınan "bedeli zaferden sonra ödenecektir" sözünün bedeli büyük bir kısmı nakden geri kalan önemsiz bölümü de hazine tahvilleri ile yapılan ödemelerle tesviye edilmiştir. Yapılan ödemelerin toplamı 6.003.663 TL'dir. Bu miktarın %72.3'ü (4.340.508 TL) 1923 yılında ödenmiştir. Kalan %27.7'si ise 1926 yılı hariç her yıl ödemeler yapılarak 1929'da tamamlanmıştır".²⁵

23 Vedat Eldem, "Cihan Harbinin ve İstiklal Savaşının Ekonomik Sorunları" Türkiye İktisat Tarihi Semineri, Ankara, 1975, s. 404

24 Osman Kocaoğlu'nun yüz milyon rubleyi niçin doğrudan Türkiye'ye göndermediğini Rusya'nın Türkiye'nin dostluğuna verdiği önem yüzünden böyle bir alyokmanın mümkün olmadığını belirtmektedir. a.g.e., s. 547. Karşılaştırmalar için bkz. Gen. Kur. Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Dönemi, s. 40, 41, Türk İstiklâl Harbi, C. II, Batu Cephesi, 6. Kısım, I. Kitap, s. 243, Osman Hoca/Kocaoğlu, Yakın Tarihimiz, C.I, s. 292, 293, A. F. Cebesoy, Moskova Hatıralarım, s. 252, 270, K. Karabekir, İstiklal Harbimiz, s. 950, K. Özalp, Milli Mücadele, 1919-1922, C.I, s. 219, E. Aybars, a.g.e., s. 329, 332, T. Ünal, a.g.m., 972

25 C. Duran, K. Turan, A. Öngöçlü, a.g.e., s. 298

Tekâlif-i Milliye Komisyonu'nca Halka Yapılan Ödemeler

<u>YILLAR</u>	<u>MİKTAR</u>
1923	4.340.508
1924	1.145.053
1925	236.949
1926	— — —
1927	189.988
1928	86.564
1929	4.601
TOPLAM	6.003.663.- TL.

SONUÇ YERİNE

Mirasyedi insanlar vardır. Mirasyedi nesiller de olabilir. Ama asla millet hayatındaki kahramanlıkta, fedakârlıkta mirasyedilik olmaz. Zira bedeli hürriyettir. Hürriyette mirasyediliğin bedeli hürriyetsizliktir.